

**MIRELA-CODRUȚA STĂNIȘOARĂ
GHEORGHE FLORESCU
MARCEL CĂPRARU CONSTANTIN STANCIU
AUREL PERA
(Coordonatori)**

EDUCAȚIE ȘI SPIRITUALITATE

**MIRELA-CODRUȚA STĂNIȘOARĂ
GHEORGHE FLORESCU
MARCEL CĂPRARU CONSTANTIN STANCIU
AUREL PERA
(Coordonatori)**

EDUCAȚIE ȘI SPIRITUALITATE
(comunicări la Conferința „Educație și spiritualitate”,
20-21 aprilie 2012)

**EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2013**

Referent științific:
Conf.univ.dr. VIOREL IONEL

Copyright © 2013 Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Educație și spiritualitate / Mirela-Codruța Stănișoară, Gheorghe
Florescu, Marcel Căpraru, ... (coord.). - Craiova : Universitaria,
2013
Bibliogr.
ISBN 978-606-14-0589-3

- I. Stănișoară, Mirela-Codruța (coord.)
- II. Florescu, Gheorghe (coord.)
- III. Căpraru, Marcel (coord.)

371
2

Apărut: 2013
TIPOGRAFIA UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA
Str. Brestei, nr. 156A, Craiova, Dolj, România
Tel.: +40 251 598054
Tipărit în România

ARGUMENT

Volumul reunește o parte importantă a comunicărilor prezentate la prima ediție a Conferinței Naționale “Educație și spiritualitate”, organizată de către Departamentul de Științe ale Educației al Universității din Craiova, în zilele de 20-21 aprilie 2012, la Centrul Universitar Drobeta-Turnu-Severin.

Tema , generoasă prin substanța sa , a creat posibilitatea nu doar a prezentării unor comunicări interesante, ci mai ales un schimb intens de opinii despre momentul actual pe care îl parcurge învățământul românesc. S-au remarcat observațiile originale despre necesitatea evitării unor dezechilibre funcționale pe care de ani buni le înregistrează sistemul de învățământ românesc, nevoia de expertiză din partea specialiștilor în educație, în proiectarea și realizarea politicilor educaționale. Dimensiunea spirituală a educației a fost concepută în sens nerrestrictiv, deși componenta educației religioase a fost prezentă, temele dezvoltând aspecte ale corelației umanism-pragmatism, ale impactului noii paradigme tehnologice asupra arhitecturii formării spirituale a copiilor și tinerilor, sensibila problemă a translațiilor valorilor umane fundamentale de la o epocă la alta, de la un spațiu cultural la altul, proces în care sistemul de învățământ are un rol fundamental. În acest context au fost remarcate teme din domeniul științelor educației și psihologiei, al managementului educațional, comunicări din domeniul literaturii și lingvisticii, cu impact în procesul devenirii spirituale a copiilor și tinerilor, alături de care s-au regăsit comunicări pe teme interdisciplinare.

Prezentul volum respectă structura Conferinței pe care o exprimă, în sensul organizării pe trei secțiuni: învățământ universitar, învățământ preuniversitar și comunicări studențești. Reunirea lor a fost posibilă și datorită faptului că suportul științific al organizării Conferinței Naționale „Educație și Spiritualitate” l-a constituit programul de studii pentru licență „Pedagogia Învățământului Primar și Preșcolar”, comunicările constituindu-se, sperăm noi, într-un instrument de auto-formare și auto-informare profesională.

ÎNVĂȚĂMÂNT UNIVERSITAR

EDUCAȚIA – ÎNTRE UMANISM ȘI PRAGMATISM

Vali ILIE
Universitatea din Craiova

1. Rolul educației în viața omului

Educația constituie o activitate specific umană, de natură psihologică și socială, proiectată pentru formarea și dezvoltarea personalității umane, în vederea integrării sale în societate. Scopul educației vizează ființa umană autonomă în raport cu propriul său destin și propria sa personalitate.

Unul din factorii personalității (alături de ereditate și mediu), educația poate fi gândită ca o acțiune de structurare, organizare și valorificare a influențelor eredității și mediului, în scopul transformării individului uman din ființă biologică în ființă socială. Văzută ca funcție esențială și permanentă a societății, educația îmbracă două ipostaze: de instituție a eredității sociale a culturii și civilizației și de instrument de acțiune pentru formarea omului. Ca proces global, educația ar putea fi caracterizată drept „o recapitulare rapidă, prescurtată - pentru că e selectivă - a experienței culturale a umanității în ansamblul său și, în particular, a experienței comunității și a grupului de referință” (Antonesei, 1996: 26).

Suntem de părere că unul din rolurile educației pe care ar trebui să se pună mai mult accent este acela de a mijloci deschiderea spre lumea valorilor, de a forma atitudini de receptare și prețuire a lor. Fiind ancorată în viața socială, educația are menirea de a dezvolta o serie de competențe sociale și profesionale, care ajută la realizarea legăturii dintre teorie și practică, în virtutea raportării la un set de valori, unanim acceptate. Valorile îi conferă individului uman o a doua natură (cea axiologică) prin intermediul căreia își extinde existența dincolo de limitele biologice, devenind personalitate. Devenind uman prin *Paideia* și *Pansophia*, „omul nu trăiește numai în virtutea instinctelor de supraviețuire sau a reflexelor de apărare sau atac (conștiința vieții), ci și rațional, asumându-și condiția tragică a destinului individual (conștiința morții). De aceea, el este capabil

nu numai de adaptare și învățare, ci și de educație (...)" (Negreț-Dobridor, 2005: 70).

Educația este un fenomen care însoțește existența umană, se constituie ca intervenție modelatoare, dar este văzută și ca relație socială, proces sau interacțiune. În raport cu caracterul novator al educației, se ridică întrebarea dacă este mai potrivită abordarea umanistă sau abordarea pragmatistă în procesul de instruire și formare, de dezvoltare a personalității umane.

În teoria și practica educațională există o serie de contradicții care pot fi rezolvate prin actualizare, prin schimbare de paradigmă, dacă este cazul. Validarea unei paradigme este rezultatul consensului comunității științifice, iar pedagogia nu va beneficia în curând, din păcate, de o metateorie a educației. Chiar dacă are propria matrice disciplinară, consolidată în timp, pedagogia se află astăzi într-o etapă de tranziție spre paradigme noi sau reformulate pentru că stabilirea „faptelor-puzzle” semnificative este dificilă, în nevoia recuperărilor din etapa de criză epistemică și acțională, aplicativă.

2. Umanismul ca mod de educație

Umanismul exprimă, în esență, o anumită atitudine mentală, concepție despre lume și viață, despre om și societate. Mentalitatea umanistă a influențat, de-a lungul anilor, filosofia, arta, religia, literatura, sistemul educațional și învățământul. Având la bază cuvântul „humanitas”, care exprimă o idee a Antichității, reluată și dezvoltată ulterior (glorificarea naturii umane), umanismul este considerat:

- *Poziție filosofică, mișcare antropocentrică (opusă doctrinei teocentrice) ce așează omul în centrul preocupărilor și consideră că valorile umane sunt cele mai importante*

Umanismul este un curent filosofic care pune omul și valorile umane mai presus de orice, orientându-se în special asupra omului ca individ. Omul constituie valorarea supremă, fiind un scop în sine și nu un mijloc. Pentru umaniști, omul este măsura tuturor lucrurilor (Protagoras). Umanismul implică un devotament pentru căutarea adevărului și moralității prin mijloace umane în sprijinul intereselor umane.

Concepția clasică asupra umanismului își are originea în tradiția greacă ce promova o educație care dorea să dezvolte o

personalitate umană armonioasă și echilibrată. Această educație pune accentul pe ceea ce înseamnă a fi uman, încearcă să găsească sensul vieții și al morții și să experimenteze fericirea, în timp ce se urmărește atingerea excelenței prin educație. Termenul de „humanitas” îl întâlnim și în scrierile lui Cicero, în care omul ocupă un loc aparte printre alte viețuitoare.

Umanismul respinge în mod clar apelul la credințe supranaturale pentru soluționarea problemelor. Conform umaniștilor, este responsabilitatea oamenilor să găsească adevărul, prin opoziție cu căutarea lui în revelație sau în orice altceva care e incompatibil cu aplicarea logicii asupra dovezilor observabile. Pentru erudiții Renașterii, noțiunea de „humanitas” avea același sens ca în epoca ciceroniană și însemna acea cultură care, desăvârșind calitățile naturale ale omului, îl fac demn de acest nume. Umaniștii proclamă superioritatea vieții active asupra celei contemplative, omul virtuos fiind întreprinzător, înțelept și curajos.

Perioada în care umanismul tradițional a dominat educația americană a fost perioada anilor '30, când cele două curente de tip umanist - *esențialismul* și *perennialismul* - s-au făcut puternic resimțite și în perioada războiului rece, când umaniștii au accentuat importanța rigorii academice, a formării deprinderilor intelectuale, declarând școlile publice americane ca fiind antiintelectuale și au cerut elitelor academice să preia controlul asupra curriculumului școlilor publice.

Pentru umaniștii tradiționali, individul devine cu adevărat uman doar controlându-și impulsurile și emoțiile prin rațiune și cunoaștere. Pentru noii umaniști, umanitatea constă în eliminarea inhibițiilor, gratificarea impulsurilor și a dorinței. Filosofia care îi este proprie „apără ideea de progres al civilizației către o formă ideală de umanitate, liberă, datorată progresului tehnic, față de contingentele naturii (foame, frig, boli), cât și față de ceilalți oameni (într-o societate fără lupte, fără clase și totuși organizată), grație instituirii unei constituții mondiale ideale” (Didier, 1999: 351).

- *Mișcare spirituală care stă la baza Renașterii, apărută în Italia, în secolul al XIV-lea și care s-a extins în mod progresiv în Europa apuseană până în secolul al XVII-lea*

Din acest punct de vedere, umanismul exprimă un sens de emancipare a personalității. Relevantă este ideea lui Pico della Mirandola, după care „înalta demnitate a omului constă în faptul că el își creează singur propria-i personalitate, prin libera sa voință și prin propriile-i acțiuni” (apud Drimba, 2003: 68). Este greșit să afirmăm că idealul renescentist este omul egocentric și egoist. Putem constata un individualism promovat de mentalitatea renescentistă, manifestat în literatură prin interesul pentru autobiografii și biografii (ex. Brunelleschi - primul artist căruia i s-a dedicat o biografie scrisă), în artă prin cultivarea anumitor genuri (ex. statuia publică, bustul). Corespondentul autobiografiei în sculptură și pictură este autoportretul, exemplele fiind numeroase în perioada Renașterii.

Cei mai de seamă umaniști recunoșteau importanța culturală și spirituală a Părinților Bisericii. Petrarca îl venera pe Sf. Augustin, iar despre Pico della Mirandola se știe că era o persoană de o profundă religiozitate. Fiind considerați umaniști creștini, nu resping ideea religiei, ci insistă pe purificarea vieții spirituale și morale. Omul virtuos era omul întreprinzător, curajos, Machiavelli incluzându-l în această categorie și pe cei vicleni, cu condiția ca aceștia să fie înzestrați cu o inteligență limpede. În domeniul literaturii, principalul promotor al culturii umaniste, Francesco Petrarca insistă pe restaurarea valorilor antice. Asemenea lui, ceilalți umaniști (francezi, germani, spanioli, englezi) se raportează la valorile specific umane, precum toleranța, înțelegerea, pacifismul, armonia.

Cultura și moralitatea reprezentau, în timpul Renașterii, reperatele în funcție de care se apreciază valoarea fiecărei persoane. Deși umaniștii prețuiau mai mult sfera filosofică, istorică și literară, s-au înregistrat contribuții și în sfera științifică. Tipul desăvârșit de savant al acestei Epoci este Leonardo da Vinci, însă importante au fost și ideile lui Nicolaus Copernicus și Giordano Bruno (astronomie), Simon Stevin (fizică), Sebastian Münsten (geografie), Andreea Cesalpino (botanică) etc.

- *Un model de educație și gândire*

Sistemul umanist de educație a avut ca ideal, în Renaștere, ideea de om liber și de cetățean conștient de îndatoririle sale civice. Educatorii umaniști urmăresc eliberarea copilului de sclavia

patimilor și de întunecimea iraționalității. Omul integral, cultivat și cu simț estetic, care știe să se bucure de viață și de frumos, animat de dorința de a cunoaște realitatea lucrurilor este modelul vizat de pedagogii umaniști. Cel care a abordat pentru prima dată aceste probleme a fost *Pier Paolo Vergio*, care a urmărit în programul său educativ necesitățile copilului, în vederea stimulării sau corectării. Majoritatea pedagogilor umaniști ai Renașterii subliniau ideea formării unor buni cetățeni, virtutea fiind una din valorile cele mai importante în acea epocă.

În secolul al XV-lea, apare o nouă concepție despre școală, prin apariția umanismului civic, al cărui scop era acela de a forma atât buni cetățeni pentru oraș, cât și oameni întreprinzători, capabili să răspundă cerințelor economiei capitaliste, aflate în curs de dezvoltare. Prin organizare, conținuturi și metode, școli ca acelea ale lui Vittorino da Feltre (la Mantova) și Guarino Veronese (la Ferrera) au contribuit la trecerea treptată de la instruirea cu preceptor la învățământul public.

Figuri marcante ale umanismului precum Erasmus din Rotterdam, Michel de Montaigne, Francois Rabelais au criticat sistemul tradițional de educație bazat pe exerciții de memorare și pe pedepse corporale. Ei propuneau o educație care să fie bazată pe stimularea interesului de cunoaștere, a curiozității celui care dorește să învețe. Sistemul de educație propus de umaniști nu a fost o construcție abstractă, ci a făcut trimitere la practică.

Spirit liber și om ponderat, *Erasmus din Rotterdam* insistă în „Elogiul nebuniei” pe valori ca: bunăvoința, prietenia, înțelepciunea și armonia. Cunoscut ca „principe al Renașterii”, Erasmus a criticat școlile din vremea sa, pe care le numea „locuri de tristețe” sau „odăi de tortură”. Pentru el, un om cultivat trebuia să întrunească trei însușiri: să citească bine, să vorbească bine și să gândească bine: „Erasmus și ai săi credeau că progresul omenirii e posibil prin cultură și nădăjduiau în capacitatea de educare a individului ca și a colectivității printr-o răspândire mai intensă, mai generală a culturii prin scriere, studiu și prin carte” (Zweig, 1993: 10).

Montaigne, care credea în puterea educației de a transforma natura umană, afirma că idealul educativ este omul înțelept, care posedă un organism sănătos, agreabil în societate (gentilomul,

nobilul). El afirmă în „Eseuri” că scopul educației este de a forma oameni cu bune moravuri și cu un spirit luminat. Omul virtuos lucrează potrivit vocației sale, știința neavând valoare decât în condiții de moralitate.

Rabelais dorea ca elevul să fie un erudit, cunoscător a mai multor limbi, dar și al științelor naturii, al astronomiei, istoriei și geografiei. El și-a expus ideile referitoare la educație în romanul pedagogic „Gargantua și Pantagruel”, vizând o educație care trebuie să se bazeze pe libertatea gândirii și a exprimării. Se poate spune că pledează pentru valorificarea potențelor umane, pentru valoarea formativă a culturii și întoarcerea la tradiția literară și filosofică a Antichității.

Unul dintre cele mai importante principii propuse de educația umanistă are în vedere faptul că cel mai mare impact asupra actului învățării îl are relația profesor-elev. Unul din obiectivele cele mai vizate de practicanții educației umaniste se referă la strategiile de clarificare a setului valorilor personale. Educația umanistă pornește de la premisa că educatorii trebuie să le permită copiilor, elevilor să ia cât mai multe decizii privind propria lor instruire.

Curriculumul umanist se bazează pe moștenirea culturală, pe credința susținătorilor săi că principala funcție este aceea de a furniza fiecărui elev posibilitatea de a-și dezvolta experiențe personale care să-l ajute să-și câștige libertatea, să se dezvolte. Rolul profesorului este acela de partener afectiv, relația cu elevul bazându-se pe încredere reciprocă. Profesorului umanist i cere să fie capabil să-l înțeleagă pe elev, să respecte elevul, să fie natural și autentic. Evaluarea pune accent pe calitatea achizițiilor elevului în planul deschiderii, căutării, perfecționării propriilor abilități.

Din perspectiva implicațiilor psihologiei în sfera educației, se remarcă trei persoane care au avut un impact deosebit în ceea ce privește dezvoltarea psihologiei umaniste: Abraham Maslow, Carl Rogers, A. Combs, Cecil H. Patterson etc.

Perspectiva umanistă de interpretare a comportamentului uman propusă de *Maslow* reprezintă o alternativă la interpretările psihanalitice și behavioriste. Autorul insistă pe natura interioară, formată dintr-o multitudine de experiențe anterioare, în funcție de care se iau decizii privind propria dezvoltare. Abordarea holistică a